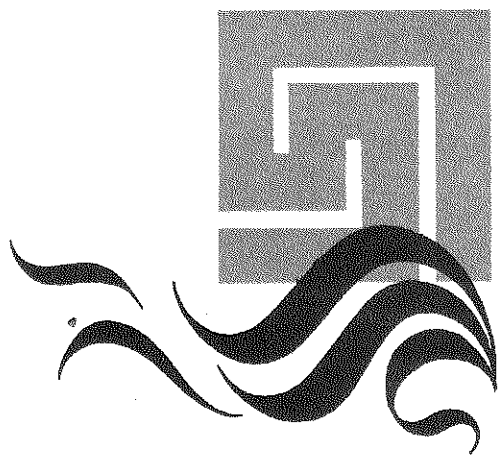
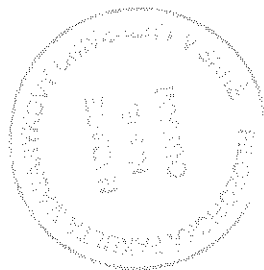

DESET SOUČASNÝCH
ŘECKÝCH BÁSNIKŮ

BÍLÁ V SOUSEDSTVÍ MODRÉ

ČESKOSLOVENSKÝ
SPISOVATEL
PRAHA

Bílá v sousedství modré
(Tassos Georgiou) (15)

GIORGOS
SEFERIS

Román 1, 2, 3, 4,
14, 17, 18 (29)
Mýkény (37)
Ostrov Santorin (39)
Podle G. S. 1936 (41)
Stařec (43)
Sestnáct haiku (45)

Přeložili
Václav
Daněk
a Tassos
Georgiou
27

JANNIS
RITSOS

Epitaf VI (51)
Jitřní hvězda
(úryvky) (52)
Rekové I, IV, VII (56)
Potvrzení (63)
Pokora (64)

Nesouhlas (65)
Dvoji cizota (66)
Poslední soud (67)
Osmnáct malých písní
hořké vlasti (68)
Jiné město (72)

Přeložili
Jan
Pilař
49

NIKOS
ENGNOPULOS

Lod' lesa (75)
Eleonora (77)
Bolivar (úryvky) (80)

Přeložili
Jiří
Žáček
73

ODYSSEAS
ELYTIS

Je důstojné
Pašije,
II. žalim (85)
VI. žalim (86)
5. píseň (87)
6. píseň (88)
8. píseň (89)

10. píseň (91)
Hrdinský žalozpěv
o podporučíkovi
padlém na albánské frontě
1, 4, 6 (92)
Lakonikon (97)

Přeložila
Růžena
Dostálová
83

NIKIFOROS
VRETTAKOS

Heroická (101)
Takis Liumis (102)
Elegie na hrob
malého bojovníka (103)
Dopis (104)

Kalné řeky (105)
Sbírám klásky (108)
Čtrnáct dětí (109)
Mír (112)
Pocta básníkům (113)

Přeložil
Václav
Daněk
99

TASSOS
LIVADITIS

Tato hvězda patří nám všem (117)
Prostá řeč (119)
V boji (124)
Geneze (125)

Vlajky (126)
Epitaf (127)
Člověk s bubnem (128)
Poetika (130)

Přeložila
Jana
Moraycová
115

ARIS
ALEXANDRU

Alexandrostroj (úryvek) (133)
Těsnopis mrtvé sezóny (137)

Návrat (140)
Anna (141)
Samohlásky (144)
Nepřeložená (145)

Přeložil
Kamil
Mařík
131

MANOLIS
ANAGNOSTAKIS

Čekání (149)
Náhrobek (150)
Charis 1944 (151)
Krajina (152)
Co víme (153)

Mrtvý (159)
Dedikace (160)
Omluva Ioanjiného (161)
Sjónští mládenci (162)
Epilog II (163)

Mluvíme... (158)

Přeložil
Ivo
Šmolčas
147

MICHALIS
GANAS

Pes (167)
Modrá, co tě obaluje (168)
Skupinový snímek (169)

Neděle (170)
Průpovědi (171)
Divoké a krotké (I-X) (172)

Přeložil
Václav
Daněk
165

LEFTERIS
PULIOS

Hodinky (185)
Nokturno (186)
Moři (187)
Atény (189)
Bázník (192)
Vyrabovaný den (193)

Na voru svého hlasu (194)
Teskný zpěv vlnkého hoboje (195)
Noc v bezzejmenném městském parku (196)
Na samém vrcholku logiky (197)

Přeložil
Karel
Sýs
183

O autorech a jejich díle (Růžena Dostálová) (199)

Bílá v sousedství modré

Stačí pouze hodina a člověk přeletí Řecko z východu na západ a z jihu na sever. Ta hodinová cesta však znamená víc než let vzdušným prostorem státu Elliniki Dimokratia, jak zní oficiální název země po odstranění krále z rodu Glüksburgů a nastolení republiky v roce 1973. Je to pozvání do pětistiletých dějin, při kterém cestovatel nemusí být odborníkem. Stačí se v duchu zastavit u Zlatého století Periklova, u Alexandra Velikého a u byzantských císařů. Lépe informovaný turista si připomene Homéra, Aischyla, Sofokla, Sokrata a Aristotela, Parthenón, Karyatidy a Olymp, Krétu a minotaura, Egea a blankytné Egejské moře, cisternové lodě obeplouvající zeměkouli, Onassise i krásné pláže s moderními hotely a lesklými jachtami. Připomene si doslova vše, co je vystaveno v každém stánku na barevných pohlednicích.

Ale je dnešní Řecko takové, jak ho ukazují pohlednice? Je je-
nom tím, s čím se setká turista na pláži během dvoutýdenního pobytu? „Řecko má dvojitý tvář. Řecko je stálým ideálem. A současně je každou chvíli živou, bušící, dynamickou realitou,“ (K. Tsatsos). Živou skutečností je stále ještě Řecko Homérovo, Praxitelovo, Fotiovo a Pléthonovo. Živou skutečností je Řecko dnešních Řeků, sto padesát let bojujících za národní nezávislost a existenci a žijících v nejistotě a ve strachu ze sousedů i spojenců, jejichž přítomnost připomínají jejich vojenské základny. Tématem této knihy přirozeně nejsou řecké dějiny. K pochopení řecké poezie je však nevyhnutelné nutné poznat historický rámec, ve kterém tvořili básníci, protože právě historie sehrávala v inspiraci a expresi důležitou roli. Bez znalosti historie, jejíž pozadí tvoří antika, nelze novořecké básníky pochopit. Začátkem devatenáctého století začala společnost přátel, sdružující osvícené Řeky, organizovat boj proti sultánovi „za svobo-

du vlastními silami“ a v roce 1827 byl pod záštitou i ochranou tehdejších velmocí založen nový, svobodný řecký stát, skládající se z Peloponésu, středního Řecka a několika ostrovů. Přes vnitřní konflikty nepřestali Řekové bojovat za osvobození ostatních řeckých území. Tato touha zvětšit Řecko, pojmenovaná v dějinách jako „Velká Idea“ (Megali idea), znamenala nepřetržitou válku proti sultánovi i politice velmocí, hlavně Anglie.

Řecká svoboda byla získávána „hrozným ostrím nožem“, jak říká Dionysios Solomos ve své básni Hymna na svobodu, jejíž první sloky jsou od roku 1864 řeckou národní hymnou. Chudý a válkami zmítaný stát, který žil ze stálých zahraničních půjček, se ocitl v katastrofální situaci. V prosinci 1893 došlo ke státnímu bankrotu. Věřitelé reagovali rázně. Výsledkem jejich politických manévřů byla řecko-turecká válka v roce 1897, která skončila záhubou řeckých sil a vnucením tak zvané „mezinárodní finanční kontroly“. Katastrofa měla i vnitřní následky. Vina za bankrot se přičítala králi Jiřímu a korunárnímu princovi Konstantinovi. To vedlo k revoluci v roce 1909. V následujícím roce byl král nucen světit vládu novému politikovi z Kréty Eleftheriovi Venizelosovi. Pokrokové síly, které byly dlouhá léta pronásledovány, se dostávaly do popředí a sílil parlamentní život. V roce 1912 začala první balkánská válka, druhá byla v roce 1913. Území státu se rozrostlo na dvojnásobek. Zanedlouho vypukla 1. světová válka. Za velký přínos k vítězství na makedonské frontě dostalo Řecko v r. 1919 Západní Thrákií, v r. 1920 Východní Thrákií a mandát na Smyrnu s tím, že ji může připojit k řeckému státu na základě referenda. Dva měsíce nato byla Venizelosova strana ve volbách poražena, opozice vypsal referendum a král Konstantinos se vrátil. Spojenci ne-

jenom přestali Řecku pomáhat, ale obrátili se proti němu po boku tureckého vůdce Kemala Atatürka, jenž svrhl sultána a vyhlásil Tureckou republiku. „Maloasijská katastrofa“ byla dovršena. Půdruhého miliónu maloasijských Řeků muselo ne-dobrovolně opustit domovinu. Smyrna lehia popelem. Porážka dala podnět k další revoluci; král byl svržen a v roce 1923 umřel na Sicílii. V březnu 1924 bylo Řecko znovu vyhlášeno republikou. Nový režim čelil řadě problémů, z nichž dva byly hlavní: jak zabezpečit uprchlíky a jak překonat hospodářskou krizi. V roce 1928 se vrátil k moci Venizelos. Začala organizova-ná kampaň, již vedli monarchističtí politikové: dále rozdmý-chávali národní rozkol, v němž se řecký stát zmítal už od svého založení. V roce 1923 se títo politikové dostali k moci, ale v ro-ce 1935 proti nim vystoupili venizelovští důstojníci. Povstání bylo potlačeno a král se opět vrátil na trůn. V roce 1936 nastolil diktaturu Metaxas.

Druhá světová válka začala pro Řecko vpádem italských vojsk. „Albánská fronta“, jak je boj proti fašistům nazýván, je nejzářivějším momentem novořeckých dějin. Řecká národně osvobo-zenecká fronta (EAM) a její armáda (ELAS) pokračovaly pod vedením řeckých komunistů v odboji proti německým nacistům i během fašistické okupace. Hned po skončení války postihla Řecko nová tragédie. Reakce a král, který se vrátil z exilu, s po-mocí Angličanů zrušili stav daný výsledky války. Pronásledová-ní komunistů, hrdinů z albánské fronty, vyvrcholilo občanskou válkou, která trvala až do roku 1949. Po porážce vlasteneckých sil se stíhání všeho pokrokového stalo běžnou praxí téměř všech řeckých vlád. Ostrovy se změnilly v místa exilu a koncen-tračních táborů.

Od roku 1967 vystupňovala vojenská diktatura politiku proná-

sledování pokrokových sil a zaprodávání státu Američanům, ti posílili v Řecku své pozice a vytlačili Velkou Británii. Na sebe-menší odpor odpovídala dostojsnická junta masovými protilidovými akcemi. V listopadu 1973 obsadily obrněné vozy Vysoké učení technické v Aténách, od založení školy azyl studentů, a surově potlačily jejich odpor. Tragické události na Kypru, k nimž dala podnět sama řecká junta, vedly ke konci diktatury a tím i k návratu normálního politického života. Po třetí je odstraněn král a vyhlášena Řecká republika.

Dějiny nového Řecka, plné krve, jsou skutečností živou právě tak jako minulost antická, kterou zde potkáváme na každém kroku. Citlivý básník nese břemeno dědictví a zároveň tíhu nové role národa.

Novoreckou poezii se rozumí básnická tvorba v novoreckém jazyce. Novorecký jazyk není ovšem něco od starších fází řeckého jazyka izolovaného. Po období klasické řečtiny směřuje tento jazyk k analytickému jazykovému typu, k jednoduchosti a jednotnosti tvarů. Zjednodušená skladba, analytická stavba a zároveň odchylování se od přísných metrických zákonů, znamenají přechod od antické prosodie k nové prosodii a poetice. Umělou překážku pro vývoj poezie znamenal jazyk „katharevusa“. Reakční síly jím chtěly „očistit“ novorečtinu od lidových prvků a vyvolávaly tak souběžně s rozkolem politickým i rozkol jazykový. Novorecké slovesné umění však známe skoro výlučně z textů v „demotiki“ (to je v jazyce „lidovém“). Název „demotiki“ je odvozen ze slova „demos“, což znamená „lid“. Podobně máme „demotika tragoudia“, tj. lidové písně.

„Nesmíme oddělovat, co je neoddělitelné, poezii a píseň“, píše literární historik G. Tertsetis. Nesmíme také zapomínat, že lidová píseň je úzce spojená s tancem, rytm a upřímným výrazem duše lidu.

Další klíč k plnému pochopení novorecké poezie je sám charakter „Helléna“ od antiky dodnes, jehož podstatnou složkou je vrozený sklon k cestování po světě. Tento sklon zdědil Řek od svých předků, vládnoucích moři a brázdících svými loděmi oceány. S touhou po dálkách spojoval zvědavost a schopnost osvojovat si stále nové poznatky. Tomu po staletí pomáhá i zeměpisná poloha Řecka. Na řecké půdě se stýkají východ a západ, tím se z ní stává křižovatka, kde se neustále srážejí dvě civilizace ve svých protichůdných směrech: řecké území je proto předmostím jedné i druhé.

Otvíráme-li dále brány novorecké poezie, je nezbytné připomenout též její polyfoničnost. Hornatá půda, množství ostrovů, těžké podmínky práce a výdělku, velké podnební rozdíly mezi severem a jihem, východem a západem, jakož i skutečnost, že Řecko jedním bokem přiléhá k Asii a druhým k Evropě, vyvolávají „atomikismus“, charakterovou individualnost, a to má za následek i různorodost nálad a inspirací.

Moderní řeckou poezii není vždy poezie psaná ve volném verši, bez metrických zákonů a rýmů. Rozhodujícím kritériem je obsah, téma, nikoli forma. Novorecká báseň je moderní, jestliže spolu s tvarovou a stylovou přestavbou přináší též změny na úrovni obsahu. Takže „v roztržce s minulostí“ je moderní každá báseň, která vyjadřuje svou dobu anebo ji promítá do budoucnosti. Poezie vidí v minulosti jen výchozí bod, ale nemá za cíl ji reprodukovat v přítomnosti.

Každá velká změna je obvykle výsledkem mnoha nepatrných posunů, někdy stěží hmatatelných. Ale třicátá léta hned od svých začátků přinesla radikální zlom. V literárních dějinách se objevuje pojem generace 30. let. Žádná škola, žádný -ismus, žádné generace. Už sám název prozrazuje, že změna byla provede-

na všeobecným generačním úsilím. Jsou vědci, kteří tvrdí, že se zárazk stal zásluhou několika výjimečně talentovaných básníků. Přispěli k němu G. Seferis, O. Elytis, J. Ritsos a N. Vrettakos. Ale to je tvrzení příliš zjednodušující. V mladé poezii, jako byla novořecká poezie v třicátých letech, kdy nesla tíhu pradávnej tradice a současně cítila potřebu sledovat cesty a postupy moderních světových literatur, nestačí jen talent, jakkoli velký. Je třeba hlubšího básnického vědomí, kritické myšlky a zároveň toho, aby básník cítil svou povinnost vůči jazyku, vůči dějinám i vůči živým problémům svého národa. Přes rozdíl v názorech na to, kdo první přinesl novou koncepci poezie, koncepci generace 30. let, shodují se všichni na tom, že proměna novořecké poezie se uskutečňovala drobnými posuny zásluhou jednotlivců „samotářů“ (je zajímavé, že žili dáleko od Atén), jako byli básníci Andreas Kalvos, Dionysios Solomos, Konstantinos Kavafis a Kostas Karyotakis. Solomos je představitelem poetiky, která se vyjadřuje většinou ve třetí osobě, nesvětuje se, nýbrž jednoduše popisuje. Solomosovými pokračovateli jsou K. Palamas a K. Varnalis a z mladších G. Seferis, O. Elytis, J. Ritsos, N. Engonopoulos a T. Livaditis. Představitelem opačného směru je A. Kalvos. „Věci“ jsou u něho záležitostí ke kritickému zkoumání vnitřního (psychologického) a vnějšího (historického) času. Tento endoskopický proces je vždy bolestný, slovo je maximálně obnaženo. Kalvosovi následovníci jsou K. Kavafis a K. Karyotakis a dále A. Empirikos, M. Anagnostakis a A. Alexandru.

Velký vliv na proměnu novořecké poezie měly i kontakty řeckých spisovatelů s evropskými kulturami, se spisovateli, jako byli M. Proust, T. S. Eliot, E. Pound, St. Mallarmé, P. Valéry, Vl. Majakovskij, P. Eluard.

Pozvolnou proměnu urychlila maloasijská katastrofa. Romanopisec G. Theotokas v r. 1929 píše: „Staří potopili v přístavu Smyrny nejen svoje síly, ale i ideály a sebejistotu. Maloasijská katastrofa, kterou vydechla Velká idea, vytváří nový způsob myšlení, nese ve svém jádru novou psychologii, melancholii a hoře, pocity mladých, kteří prožili katastrofu a stali se svědky smrti ideálů.“

Není náhodou, že vedoucí osobností generace 30. let je Giorgos Seferis, uprchlík ze Smyrny. Seferis ztotožňuje svou duševní náladu s holou, prostou řeckou krajinou, se suchou, světlou půdou, s kamením, s nedostatkem zeleně, se záplavou světa, rozbitým mramorem, osamocenými domky z ostepujícího bílého vápna. To je svět, do kterého Seferis dramaticky promítá svou lítost nad skutečností, že jeho národ, přicházející z hloubi dějin, nemohl splnit své velké historické sny a cíle. Nejvyššími ideály jsou pro Seferise klasická prostota a zhuštěný výraz, ale i vnitřní, osobní mytologie. Tato osobní mytologie je jedním z nejorganičtějších prvků výstavby novořecké poezie. Když Seferis mluví o zlámaných vozech z cest, které neskončily, má na mysli záhubu v Malé Asii, která pro něho znamenala ztrátu domova, ztrátu světa jeho dětství. Nezbyvá mu nic jiného než kámen: „Současně má však Seferis na mysli i ztroskotání z Valéryho básně Le cimetiére marin a Ungarettiho básně Il porto Sepolto“ (Mario Vitti).

Stejně pocity jako Seferis má celá generace. A stejně jako Seferis i ona je prodchnuta úctou k jazyku. Byli poučení Mallarméem a Valérym a vypěstovali si podle Vittiho „sebekontrolu a kázeň ve výběru materiálu a prostředků, ale tato předběžná autocenzura není vynucena vnějšími aspekty, podobá se spon-tánní liturgii člověka, který si váží své důstojnosti“.

Ozvěny Paříže v podobě „automatického psaní“ a surrealismu, přinesené do poezie Empirikosem, daly podnět k novému pojetí Elytisovi, který začal poezii epigramatickou a dovršil svou tvorbu bojem proti „gerontismu“ a za zrození poezie, která ruší logickou kontinuitu, a přesto je schopna vyjádřit nejdůležitější vášně. Představy, kterých užívá, nemají již nic společného se symbolismem. Jsou těženy z denního života všedního člověka. Odlíšnou cestou k obnově poezie postupovali Ritsos a Vrettakos. Je zvykem klást tyto dva básníky vedle sebe, poněvadž oba od mládí dali svou poezii do služeb revoluční ideologie a vytvořili dynamické a vášnivě hodné pera Majakovského. Jejich vrozený odpor proti nespravedlnosti, vykořisťování a bolesti je už v mládí přivedl do řad Komunistické strany Řecka, které zůstali věrní dodnes. Oba byli neustále pronásledováni; přesto je jejich tvorba plynulá a díky své kvalitě je stále v popředí zájmu. Někteří kritikové jim jejich „přílišnou“ angažovanost vytýkají, avšak pramen jejich inspirace je čistý a nezkalený a jejich dílo nachází cestu k širokým masám v Řecku i v cizině. Jejich básně se čtou na shromážděních i v ilegálních skupinách a stávají se spontánním výrazem odporu i společenské revolty.

Ritsos, o kterém Palamas říká: „ustupujeme, básníku, abys přešel“ a „tvá píseň je bohoslužbou čistého jitra přínášejícího nový den“, je někdy snivě lyrický, ale jindy zase epicky výřečný. Svě ideologii dává tvar vize. Je hluboký i v básních příležitostných, pohotově reagujících na politické či společenské události. Ritsosova tvorba je rozsáhlá, ale neopakuje se. Jeho poezie stále promlouvá, nehledě na pobyt v exilu a období vynuceného mlčení. Prvky lidových písní, kterých užívá, slouží k pochopení lidového umění. Tato poezie je hledáním vlastní „čtvrté dimenze“, jak zní titul jedné z autorových posledních sbírek.

Vrettakosova poezie krouží kolem pocitu lásky a věčnosti vůči životu, v jehož středu stojí člověk. Básníkovou zbraní jsou jeho vlastní verše, které pomáhají utlačeným a pronásledovaným k uvědomění i k důvěře v lidskou solidaritu.

Mezi předními představiteli generace 30. let je významným případem Nikos Engonopoulos, jenž zůstal věrný surrealismu jako básník i jako malíř. Barvou, kompozicí i slovem chce provokovat.

Polyfoničnost generace 30. let byla harmonizována společným vědomím, citěním povinnosti vůči národu a jazyku i společnými rysy danými podmínkami, ve kterých básníci vyrostli. Navíc byla stmelena odporem proti Metaxasově diktatuře, v níž citliví básníci spatřovali prodlouženou ruku fašismu a nacismu, zla, které nezadržitelně zachvacovalo Evropu.

Vypuknutí druhé světové války zastihlo generaci v plné práci. Je národním štěstím, že její tvorba nebyla přerušena a že pokračuje v plné síle dodnes.

Útok italských fašistů 28. října 1940 probudil v řeckém lidu léta spící a skoro zapomenutou sílu: bojovný, nepoddajný instinkt sebezáchovy (M. Vitti). Byl to hromadný výbuch svobodymlovnosti a uražené cti. V čele s komunisty byli všichni bez rozdílu seskupeni v EAM a ELAS a doslova rozdrtili duceho vojska. Národní jednota trvala však pouze tři roky. Reakční síly ruku v ruce s nacistickými okupanty útočily proti nejlepšímu synům Řecka. A když válka skončila, hrdinové, místo aby byli ověčeni vavříny, museli opět do hor bojovat proti těm, kteří se v zájmu mí spolčovali s Angličany a Američany. Čtyři roky poté Ritsos, Vrettakos, Livaditis, Alexandru a řada jiných byli nuceni odcházet do exilu.

Vítězství na albánské frontě proti italským fašistům, hrdinný

protinacistický odpor za okupace a boj reakce proti všem pokrokovým silám za pomoci západních mocností tvoří historický rámec tvorby generace 40. let. Tento společenský kontext, jakož i idolatrie velikánů nedovolují básníkům této generace se prosadit. Většina kritiků se shoduje v tom, že jejich přínos pro vývoj moderní řecké poezie spočívá v osvobození se od posledních stop tradičních poetických forem.

Přínos následující generace 50. let je poznamenán zkušenostmi z války, ale také obtížemi ideologického boje. Ať je tematika erotická či politická, symbolická či všední, je svázána s politikou vizí, která se nestala skutečností. Anagnostakis jako představitel komunistických a pokrokových básníků, kteří vyrostli a užívali v „autentičnosti zkušeností z doby protifašistického odporu“, zkušeností, které zústanou pevným bodem inspirace, odsuzuje suše, antilyrickým, sarkastickým tónem pohodlnost poválečného maloměstského způsobu života. Ve stejném ovzduší – nesa v sobě jako idol Majakovského, jehož médiem se stále vrací k sovětské zemi, v níž se narodil – se pohybuje i Aris Alexandru, který poznamenal řeckou poezii étosem jako základním životním postojem.

Mario Vitti uvádí, že byly případy lidí, kteří „se angažovali pro pravcovou ideologii a protikomunistickou hysterii nikoli z předsvědčení, nýbrž ze strachu“. Ale byly i případy těch, kteří se ničeho nezalekli a přes veškeré utrpení, které je čekalo, šli kupředu jako Ritsos a Vrettakos a učinili ideálem boj a svobodu. Na jedné straně vznikají hymnické zpěvy a elegie na padlé hrdiny, na druhé straně poezie proklíná fašisty a jejich následovníky. Taková je i poezie velkého bojovníka za mír Tassose Livaditise, který zpracovává své látky, široká lidská a společenská témata s ostrým lyrickým realismem.

Jednotlícím prvkem této generace bylo, že v době okupace a protifašistického odporu byla připravena o čtenářstvo. Zoufalství z mnohonásobné zrady vyústilo u řady básníků v existenciální otazník, který doba politických a ideologických rozporů, vina násilí a utiskování všeho pokrokového zdůrazňovala.

Tažení proti pokrokovým silám vyvrcholilo zradou a napětím prvního sedmiletí let šedesátých. A hned na to navazuje dikatura plukovníků. Úloha generace 60. let je vyčerpána. Mlčí. Musí mlčet. Každodenní dění apeluje na tvůrčí duchy, ale jen proto, aby se v nich nahromadilo a později zapůsobilo jako odhalení. Tím se dostáváme k poslední básnické generaci, generaci 70. let – podle Vasile Steriadiše – nebo generaci „pochybování“ – podle Vasose Varikase. Jeden z jejích teoretiků, G. Panayotu píše: „Básnická generace 70. let vychází přímo z moderního myšlení, které začalo v r. 1930. Bez něho by nebyla.“ Základním momentem pro orientaci této generace bylo jednak všeobecné pochybování o všem, jednak pocity beatnické generace. Její protest podobný protestnímu hnutí v cizině pozvolna přechází v odmítání všech forem „dobrého chování“. Vasos Varikas výstižně píše: „To, co bezprostředně pochopíš, je arogantnost stylu a pohotovost k rvačce, věci, které jsou zkonkretizovány hněvem, ironií, sarkasmem, pohrdáním a surově realistickým jazykem.“

Z té poslední generace jsme vybrali do naší knihy dva básníky, Lefterise Puliose a Michalise Ganase. Tím nevymezujeme hodnoty. Cílem této antologie není rozlišit řecké básníky na dobré a méně dobré. Existuje řada dalších velkých a významných básníků, jako jsou Andreas Empirikos, Rita Bumi-Papa, Kriton Athanasulis, Titos Patrikios, Giorgos Themelis a jiní. Naším cí-

lem je dát českému čtenáři pokud možno ucelený obraz moderní řecké poezie a současně mu poskytnout potřebný klíč k jejímu plnému pochopení.

Tassos Georgiou

GIORGOS SEFERIS

Přeložili Václav Daněš
a Tassos Georgiou

Román

1

Úpěalivě

po celé tři roky čekali jsme na posla.

Téměř na dosah se zdály

smrky, moře, hvězdy.

Dotýkali jsme se jich radlicí nebo lodním kýlem,

znova hledali jsme první setbu,

aby se prastaré drama opakovalo.

Vrátili jsme se však domů zlomeni,

s údy zdřevěněnými a s ústy rozleptanými

rezem a solí.

A když jsme procitli, vydali jsme se na sever, tak cizí,

ponoření do mlh z průzračných labutích křídel,

oněch zraňujících.

Za zimních nocí zuřil silný vítr

od východu,

v létě jsme se utápěli v agónii dne,

jenž lapal po dechu.

Přinesli jsme zpátky

tyto reliéfy umění.

Ještě jedna studna v jedné jeskyni.
Kdysi bylo lehké vybrat z topazu řezané bůžky,
dary přátelům, co zůstávali věrni.

Přetřhla se lana, a jen žlábký po nich
na roubení studny
připomínají zasuté štěstí:
prsty na roubení, pravil básník.
Prsty, které pociťují chladnou svěžest kamene,
kámen, postupující teplotu těla.
Tak jeskyně hraje o svou duši, prohrává ji,
mlčlivou, vyprahlou až na dno.

Probudil jsem se s onou mramorovou hlavou v dlaních,
ruce jsou tak vysílené, že přemítám, kam ji odložit,
že už to nevydržím.

Padala doň, když jsem ze sna šel.
Tak se náš život spojil. A bude to těžké
rozejít se.

Divám se na oči: jsou neotevřené, jsou nezavřené.
Promlouvám k ústům: také chtějí mluvit.
Podpírám tváře, které přežily svou kůži.
Ztrácím síly.

Ruce mi odešly a vracejí se ke mně
uťaté.

Tři červení holubi v tom světle,
malující osud náš v tom světle
barvami a gesty lidí,
jež jsme milovali.

Ted', až rozloučíš se, vezmi s sebou i to dítě,
které uvidělo světlo světa pod dubem
toho dne, kdy zněly polnice a blýskaly se zbraně,
kdy zpěnění koně předkláněli hlavy,
aby horčnými nozdrami se aspoň dotkli
zeleň hladiny vody v brodu.

Olivovníky s vráskami všech našich prarodičů,
balvany s moudrostí všech našich prarodičů,
i krev bratrů, živá zemská vláha,
to vše má své jásooty, svůj pevný řád
pro duše, co věděly vždy, ke komu se modlit.

Ted', až rozloučíš se, ted', kdy soudný den už svítá,
ted', kdy nikdo neví,
koho zabije a jak sám skončí,
vezmi s sebou i to dítě, které uvidělo
světlo světa pod korunou dubu.
Nauč ho studovat stromy.

Nech své ruce, můžeš-li, na hraně času,
aby cestovaly lodí,
jež se dotkla obzoru.
Když kostka padla na desku,
když dýka do hrudi se vbodla,
když oko poznalo cizince
a v děravých duších
není kapka lásky;
když se rozhlížíš a všude potkáváš
kruh nohou pokosených,
kruh rukou utatých,
kruh očí oslepených;
když už nezbyvá ani to poslední, aby sis vybral
smrt, kterou jsi hledal, tu svou,
slyšet křik
ať vlčí křik,
své právo;
nech své ruce, můžeš-li, na hraně času,
odlep se od nevěrného času,
potop se už,
ten se topí, kdo velké kameny zvedá.

Ať půjdu kamkoli, Řecko mě zraní.

Na Peiu pod kaštany Kentaurova košile
se plazí mezi listím, aby ovinula moje tělo,
jak jsem chvátal do kopce, když moře pronásledovalo mě,
stoupalo jako v teploměru rtuť,
dokud mě nepotkaly horské vody.
V Santorinu, když jsem ohmatával ostrovy, které se topily,
fujaru jsem poslouchal až od pemzových kamenů,
tu přibíl moji ruku k lodi šíp,
odražený náhle
od hradeb zašlého mládí.
V Mykénách jsem zvedal balvany s poklady Atreovců,
spal jsem s nimi v hotelu U krásné Heleny Menelaovy,
ztratily se k ránu, když Kasandra zakokrhala
s kohoutkem, na své černé šíji oběšeným.
Na Spetsách, na Poru a na Mykónu
uhnal jsem si souchotiny z barkarol.

* * *

Co chtějí všichni ti, kdo říkají,
že žijí v Aténách anebo v Pireu?

Jeden přichází ze Salamin, ptá se druhého, zda nejde
z Omonie,
nikoli, vracím se z náměstí Ústavy, odvěti druhý spokojeně,
potkal jsem tam Jamnise, pozval mě na zmrzlinu.
Mezitím však Řecko cestuje,
my nevíme nic, nevíme, že jsme dávno vysazeni z lodi, ano,
všichni,

a neznáme hořkost přístavu, když všechny lodi plují,
vysmíváme se těm, kdo ji cítí.

Divní lidé, kdo říkají, žijem v Attice, a nežijí.
Kupují si dorty na svatby,
pomádají si vlasy, dávají se fotografovat,
člověk, jehož jsem dnes viděl před kulisou s květy,
dal si rukou stářického fotografa zahlazovat vrásky,
které mu na tvářích zanechali
všichni ptáci nebeští.

Mezitím však Řecko cestuje a neustále cestuje,
a jestliže *zříme moře Egejské prokvetlé mrtvolami*,
jsou to plavci, kteří chtěli dohnat velkou loď,
kteří nechtěli už dále čekat na lodi, jež nevyplují,
na ELSU a SAMOTHRÁKU, na AMVRAKIKOSE.
Houkají lodi ještě teď, kdy večer padá na Pireus.
Houkají, neustále houkají, však žádný lodník nepohne se,
žádný mokrý řetěz nevybleskne v podvečerním slunci
zapadajícím,
kapitán zůstává zkamenělý v bělobě a v zlatě.

Ať půjdu kankoli, Řecko mě zraní.
Oponami hor, archipelagy, holými granity ...
Loď, která je na cestě, má jméno AGONIE 1937.

Stařec

Přecválalo tolik stád a tolik chudých
i bohatých jezdců, ostatní
z dalekých vesnic zůstali
za noci ve škarpách
a zapálili ohně proti vlkům, vidís
ten popel? Začernalé kruhy pod očima.
Je samá jizva jako cesta.

Tam do vyschlé studny naházeli vzteklé
psy. A on už ani oči nemá, samá jizva
je a lehký je jak vítr.

Už nic nerozezná, všechno zná.

Vyschlá schránka po cvrčkovi v duté vrbě.

Ani v prstech oči nemá, všechno zná,

podvečer i ráno zná, i hvězdy,

neživí se jejich krví, ani mrtvý není,

neví, z jakého je rodu, neví, čím je předeek,

nikomu už neumře a všichni zapomenou.

Nestříhané nehty jeho prstů

vyrývají kříže do tlejících vzpomínek,

zatímco mdloubný vítr fouká. Sněží.

Viděl jsem v tvářích zakotvenou mlhu,

viděl jsem vlhké rty i slzu v koutku oka

zamrzlou, viděl jsem i vrásku

bolesti, podél nosu vyoranou,

úsilí ruky o zamávání a mrtvějící tělo.

Není sám ten přivázaný stín

k suché holi, co se neohýbá,

nechystá se ulehnout, už ani to jí nejde.

**JANNIS
RITSOS**

Přeložil
Jan Pilar

Epitaf

VI

V květnovém dni ses vrátil mi, v květnovém dni mě opouštíš,
na jaře, kterés miloval a po schodech jsi stoupal výš

na verandu a díval ses do kraje nikdy nedosycen
a očima jsi rozžihál celý svět jako velký svícen.

A nataženým prstem jsi mi ukazoval do dáli,
kde všechno dobré a sladké nám růžové mlhy skrývaly.

I moře jsi mi ukázal, co třpytilo se v pokojí,
stromy i mírné pahorky v modrém průsvitném závoji

a malá vyhublá ptáčátka, mravence, husté křoviny,
diamantové kameny a opocené nádoby ze hlíny.

I kdybys mi byl, synáčku, ukazoval i hvězdy v noci,
já už je dávno viděla zářivější v tvých modrých očích,

toliks mi toho vyprávěl svým teplým hlasem mužně milým,
kolik by toho oblázky v mořském přílivu nestačily,

slibovals, synu, že patřit nám bude z té krásy mnohé,
a teď jsi zhasl a zhasla zář a zhasl i náš oheň.

Jiné město

Je mnoho samoty – říká – které se kříží nahoře a dole a mezi nimi další; odlišné nebo podobné, vynucené, přikázané nebo svobodně zvolené – samoty navždy skřížené. Ale v hloubce, uprostřed, existuje jen jedna samota – říká: prázdňné město, téměř vesmírné, ve kterém nejsou žádné pestré elektrické reklamy, žádné obchody a motocykly s bílým, nevýrazným mlhovým světlem, přerušovaným jen záblesky neznámých semaforů. V tomto městě už léta žijí básníci. Chodí neslyšně se zkríženými rukama, rozpominají se na zapomenuté události, slova, místa, ti utěšitelé světa, ti stále neutěšení, stále pronásledovaní vlčáky, lidmi, moly, potkany a hvězdami, sledovaní svými vlastními vyřčenými nebo nevyřčenými slovy.

NIKOS ENGNOPULOS

Přeložil
Jiří Žáček

Bolívar

(úryvky)

Bolívare! Tvé jméno zvučí železem a dřevem.

Tys byl divoký květ v zahradách Jižní Ameriky.

Měl jsi laskavost všech květin ve svém srdci,
ve svých vlasech, ve svém pohledu.

Tvá ruka velká jako tvé srdce rozdávala štědře
dobré i zlé.

Vystoupil jsi na hory a zachvěly se hvězdy,
sestoupil jsi dolů do rovin, celý zlatý
ve své uniformě,

s puškou přes rameno, s odkrytou hrudí plnou ran,
a když jsi usedl nahý na kámen na pobřeží,
přicházeli k tobě, aby tě malovali

jako indiánského bojovníka,

napůl bílé, napůl modře, abys zářil

jako starý chrám na atticském pobřeží,

jako kostel ve čtvrtích Tataulů,

jako královský palác v pustém makedonském městě.

Bolívare! Byl jsi skutečný, z masa a kostí,
a teď jsi legenda. A přece nejsi mrtev.

Když lovcí přibíjejí divoké orly, ptáky a zvířata
na dveře lesních srubů,

znovu žiješ a křičíš a biješ se,

a sám jsi kladivo, hřeb i orel.

Když na korálových ostrovech dují vichry
a potápějí bárky

a papoušci všecko překřičí, když hasne den,

a zahrady tichnou, noří se do vlhké tmy

a ve vysokých stromech se ukryvají vrány,
pomyslí na železné stolky kavárny blízko vln,
které v noci hryže mráz, na světlo, které bliká do dálky,
zhasíná, vzplane a točí se sem tam,

na rozbfresk, agónii po probdění noci,

na vodu, která neprozradí žádné ze svých tajemství.
Tak běží život.

Vychází znovu slunce a domy na pobřeží ostrovů,
růžové a zelené, s bílými zahrádkami pod okny,
se probouzejí a září, vzdušné jako rusalky.

- - - - -

Bolívare! Volám tě vleže na vrcholu hory Ere,
nejvyšším bodu ostrova Hydry.

Je odtud božský pohled k ostrovům Saronského moře,
k Thébám,

a ještě níž, za Monemvasii, za Mísiri,

a dál až k Panamě, Guatemale, Nicaragui, Hondurasu,

Haiti, San Domingu, Bolívii, Kolumbii, Peru,

Venezuele, Chile, Argentíně, Brazílii, Uruguayi,

Paraguayi, Ekvádoru,

ba dokonce až k Mexiku.

Tvrdým oblázkem vryvám tvé jméno do skály,
a přicházejí lidé a modlí se,

vykřesávám jiskry a oni říkají: Takový byl Bolívar –

a vidím svou ruku, která hoří ve slunci.

Poprvé jsi spatřil světlo v Caracasu. Svě vlastní světlo,
protože než jsi přišel ty, Jižní Amerika
tonula v temnotách.

Tvé jméno je pochodeň, která osvětluje
Severní i Jižní Ameriku a celý svět.
Amazonka a Orinoko pramení z tvých očí.
Nejvyšší hory vyrůstají ze tvé hrudi,
Andské pohoří je tvou páteří.
Na temeni tvé hlavy žijí divocí koně a divocí býci.
Bohatství Argentiny.
Na tvém břiše se táhnou nekonečné kávové plantáže.
Když mluvíš, zemětřesení pustoší
pustiny Patagónie i pestrobarevné ostrovy,
v Peru vyrážejí sopky a vyvrhují do nebes svůj vztek,
všude se chvěje země a hroutí se ikony v Kastorii,
tom mlčenlivém městě u jezera.
Bolívare, jsi krásný jako Řek.

- - - - -

ODYSSEAS ELYTIS

Přeložila
Růžena Dostálová

Je důstojné

Pašije,
II. žalm

Řecký jazyk mi do vínku byl dán
a chudý dům na Homérově břehu
Má jediná starost – můj jazyk na Homérově břehu
Tam si hrají prazhmy a okouni
slova větrem šlehaná
V srdci se vzdouvají
zelenomodré příboje
mořské houby a medúzy
a první slova Sirén
růžové mušle a první černá znamení
Má jediná starost – můj jazyk a první černá znamení
Tam kvetou růže zrají kdoule
osmahlí bozi strýci a bratřenci
vlévají olej do olbřímích kádi
od břehů říčky nesou vánky
vůni vrboví a rákosí
kručinky a zázvoru
při prvních trylcích pěnkavy
sladce zazní žalmy a poprvé i Gloria
Má jediná starost – můj jazyk a poprvé i Gloria!
Tam rostl vavřín a palmy
vonný dým kadidla
požehnal bojům i zbraní
Na zemi rozprostřen ubrus
pečené přípitky
„Kristus vstal z mrtvých“
při prvním výstřelu Reků
Velikonoční hostina s prvními slovy Hymny
Má jediná starost – můj jazyk a první slova Hymny!

Hrdinský žalozpěv o podporučíkovi
padlém na albánské frontě

I

Tam kde kdysi sídlilo slunce
Kde čas otvíral své panenské oči
Větr roznášel sníh chvějící se mandloně
A rozohnění jezdci dusali stébła trav

Tam kde kopytem duněl kůň urostlého jinocha
A vlnka se s pleskotem chvěla nad zemí a vodou
Tam kde zbraň nikdy netížila rámě
Kde rozlehlá nebeská klenba
I veškeren svět zářil jak kapka rosy
Zrána na úpatí hor

Teď jak povzdechem božím šíří se stín.

Teď přihřblá úzkost kostnatými prsty
Sbírá a dusí kol sebe květ za květem
Uprostřed údolí strnuly vody
A hladem umlkly radostné písně

Skály jak mniši s hlavou sněhem zavátou
Mlčky chléb samoty lámou

Mráz proniká do morku kostí Così zlého
Tu vzplane Na koňských pastvinách zježí se vlas

Tam ve výši supi už dělí si nebeské drobty

92

4

Už spočívá na ožehlém plášti
Vánek se zastavil a nečechrá už jeho vlas
Za levým uchem snítka zapomenutí
Jak opuštěná zahrada když ptáci odletí
Jak píseň ztichlá v temnotě
Jak hodiny anděla jež přestaly měřit čas
Jen víčka stačila chlapecký pozdrav dát
A údiv v mramor ztuhl . . .

Už spočívá na ožehlém plášti
A kolem něho temné věky
Do hrůzy ticha vyjí jak smrtky psů
Hodiny – zkamenělé holubice
Pozorné naslouchají:
Ale úsměv pohasl země je hluchá
Poslední výkřik už nikdo neslyší
Poslední výkřik prázdnotou naplnil svět

Nad ním pět cedrů
Pět pohřebních svící
A pod ním ohořelý plášť
Přílba je prázdná krev spečená s blátem
Po boku paže jen půl
A uprostřed čela –
Maličký trpký pramen dotek osudu
Maličký trpký pramen rudý a temný
Pramen v němž vzpomínka tuhne!

Jen nehledejte jen nehledejte kudy –
Kudy že mu život prchá A neříkejte

93

Neříkejte že ve výšce sen se rozplynul jako dým
Tak alespoň jedna jedinka chvíle
Prchavě mýjela druhou
Až náhle věčné slunce nad světem zhaslo!

6

Byl to krásný hoch V den jeho zrození
Thrácké hory se sklonily a na plecích pevniny
Odhalily pýchou se dmoucí klasy
Thrácké hory se sklonily aby slinou zahnal zlo –
Jednou na hlavu podruhé na hrud' potřetí na dětský pláč

Pak přišli Řekové silnými pažemi
Ho na plénách nesli k severu
I ubíhaly dny kdo hodí dál kamenem?
Kdo skočí výš na mladé klisně?
A zrána Strymón se prudce dmul
Na březích zvonily cikánky – anemonky
Z dálav se vraceli
Mořští pastýři aby odváděli stáda kosatek
Tam kde hlubinou dýchala mořská jeskyně
Tam kde sténala vysoká skála!
Byl to silný hoch
Za noci v náručích dívek s vůní pomeranče
Poskvrnil slavnostní roucha hvězd
A v jeho srdci bylo tolik lásky
Že spolu s vínem hltal chuť země
Všechny nevěsty šířhlé jak topoly do tance bral
Až červánky zbarvily světlem jeho vlas
Jitro ho vítalo s náručí otevřenou
Jak v korunách stromů čeká na slunce
Které svou září zalije květy
Jak pln lásky tiše zpívá ukolébavku
Malým sůvičkám k nimž nepřicházel sen . . .
Jeho dech prudce voněl tymiánem
Jeho odhalená hrud' byla krajinou pýchy
V níž bušily svoboda a moře . . .

95

94

Lakonikon

Byl to statečný hoch
S pozlacenými knoflíky a pistolí
Si vykračoval hrdě jako muž
Jeho přílba – třípytívé terč
(Tak snadno ho zasáhli přímo do čela
Že vůbec nepostřehl zlo)
Po jeho boku vojáci vpravo i vlevo
A před ním pomsta křivdy
– Oheň za křivdu ohně! –
S krvavým čelem
Zahřměly albánské hory
Pak roztál sněž jímž omyly
Jeho tělo ztichlou trosku jitra
A jeho ústa ptáčátko jehož zpěv zmlkl
A jeho ruce širé pláně pustiny
Zahřměly albánské hory
Nezaplakaly
Proč také plakat?
Byl to statečný hoch

Tak prudce touha po smrti ve mně vzplála
že můj žár vyšlehl až k slunci

A ono zas mne vrací k dokonalému řádu
kamene a vzduchu

Budiž já *jsem* ten koho jsem hledal

Léto modré jak len a rozumný podzime
Laskavá zimo
Život splácí obolem olivové snítky

A za noci šilenců s maličkou cikádou
zas platí zákon beznaděje

MANOLIS
ANAGNOSTAKIS

Přeložil
Ivo Šmoldas

Tady odpočívá
 S jedinou vzpruhou svého živoření
 S poslední zbylou nadějí
 Že bude ležet spolu s pány
 V zemi stejně studené a na jednom místě

Všichni jsme byli spolu a únavě navzdory listovali vlastními
 příběhy

Tiše jsme zpívali o zítřku jemuž jsme svěřili své pestré sny
 Když zpíval on my mlčeli jeho hlas zakládal požáry v nás
 Nesčetně ohňů z nichž tryskalo mládí
 Ve dne i v noci na dně proláklín i v ohybech cest

Tolik chtěl jiným vydobýt Jaro že zapomněl na křehkost
 jak při hře unikal pikole smrti
 vlastního těla

Byli jsme všichni a byli jsme spolu on však byl duší nás všech
 Až jednou nám kdosi do ucha syknul: „Umřel Charis“
 „Zabili ho“ nějak tak Nebyla nouze o taková slova
 Bylo to bez svědků Bylo to za šera Ruce měl v pěst
 A v očích vyrytý život co přijde takovou runu radosti nesmažes
 Je to vše prosté a času je málo Nedojde nikdo
 ... Už nejsme všichni a nejsme už spolu Někteří z nás
 zmizeli v cizině

Jiný se vytratil tiše a beze stop a Charis byl mrtev
 I další odešli jsou tu však noví ulice jsou jich plné až po okraj
 A živel davu se hrne jak řeka zas nad ní zaválaly vlny jak vlny
 A prapory zase už bíčuje vítr a ve změti těl se vzdouvají písně
 Jestli jsi v klubku všech hlasů co v noci sveřepě propalují zdi
 Rozeznal jeden je to jeho hlas Zakládá požáry
 Nesčetně ohňů z nichž naše mládí divoce tryská
 Jeho hlas co vibruje v davu jako slunce
 Co objímá svět jako slunce co ostřím roztíná hoře jako slunce
 Co třímá zdi zářivých měst
 Jež oděna pravdou a oděna světlem pro nás otvírají brány

Giorgos Seferis

vlastním jménem Seferiadis, narozen 13. 3. 1900 ve Smyrně, zemřel 19. 9. 1971 v Aténách, povoláním diplomat, je příslušníkem generace označované v Řecku termínem „generace třicátých let“.

Pobyt v Paříži během právnických studií poskytl básníkovi možnost intimního poznání francouzských symbolistů i souběžného dadaismu a surrealismu. První sbírku básní psanou ještě tradičním veršem uveřejnil Seferis v r. 1931 a dal jí mnohovýznamný název *Strofi*, což v řečtině znamená „strofa“, ale také „obrat“, signál odvratu od akademické poezie. Básni Studna z r. 1932 se Seferis přiklonil k symbolismu a k žánru filozoficko-reflexivní lyriky, nejspíše pod vlivem díla T. S. Eliota, jehož Pustinu přeložil do řečtiny. Mnohoznačný název zvolil Seferis i pro svou další sbírku *Román* (Mythistorima) z r. 1935. Je to jákási symbolická autobiografie básníkovy niterného života, v níž básník promítá do obecné roviny vlastní životní pocity. Symboly zaniklého a v hlubinách času potopeného světa jsou i básně sbírky *Bosonohé tance* z r. 1935. Básně z let 1928–1937 jsou soustředěny ve sbírce *Cvičný sešit* (1940). Intimní pocity básníkovy, kolem nichž krouží celá jeho poezie, vyjadřuje báseň *Podle G. S. 1936* (tj. G. Seferise). Hluboké a niterné spojení s Řeckem, jeho historií, kulturou a osudy, vyjadřuje verš „Kamkoliv odejdu, Řecko mne zraňuje – Řecko je lodí plující věky, jejíž kapitán ztuhl v mramor“. Hrdina řady básní Stratis Thalassinos (thalassa = moře), je básník sám, námořník, který prostřednictvím splynutí přítomnosti a minulosti se stává účastníkem plavby „kapitána Odyssea“. Pro básníkovu pocit věčné cesty a plavby je příznačný název třídílné sbírky *Palubní deník* z let 1937–1944 (první a druhý díl) a 1953 (třetí díl, inspirovaný krátkým pobytem na Kypru). Avšak za druhé světové války se sub-

jektivní pocit vyhnání stává objektivní realitou. Seferis odchází ve službách řecké vlády v exilu na Krétu, později do Alexandrie, Pretorie a na Blízký východ a tato bludná pouť inspiruje básně Palubního deníku.

Válečné reminiscence a traumata se objevují ještě i v poválečné básni *Drozd* z r. 1946, která však končí optimistickou oslavou života a lásky. Ve své poslední básnické sbírce *Tři tajné básně* (1966) se Seferis vrátil k hravé poezii svých začátků. Převládá v ní motiv slunce a jasu, věkem zmužděný básník našel víru, že strasti a zlo jsou jen „porodní bolesti vzkříšení“.

Po nástupu vojenské diktatury se Seferis odmlčel. V r. 1970 se básní *Kočky sv. Mikuláše*, inspirovanou kyperskou legendou, postavil v čelo manifestačního sborníku *Osmnáct textů*, jímž mladá literární generace protestovala proti diktatuře. Seferisův pohřeb 22. září 1971 byl podnětem k masové demonstraci proti reakční vládě v Řecku.

Seferisovo dílo bylo v r. 1947 vyznamenáno řeckou státní Palamovou cenou za poezii, v r. 1960 čestným doktorátem v Cambridge (1964 následovaly čestné doktoráty v Oxfordu, Soluni a Princetonu) a v r. 1963 Nobelovou cenou za literaturu. Seferis přijal tuto cenu jako poctu, již lidstvo prokazuje celé řecké literatuře, jejímu třítisíciletému vývoji, jejímu humanismu a víře ve spravedlnost.

se narodil 14. května 1909 v Monemvasii, od r. 1926 žije v Aténách. Od svého mládí je přesvědčeným komunistou. První sbírku vydal r. 1934 pod příznačným názvem *Traktory*.

Básní *Epitaf* (1936), jejímž ústředním motivem je postava matky nařikající nad mrtvým synem, reagoval Ritsos na aktuální politickou událost levicových demonstrací v Soluni, které policie a vojenské oddíly utopily v krvi. Období Metaxasovy diktatury s přísnou cenzurou nutilo Ritsose sahat k zašifrovaným symbolům a náznakům. V té době se Ritsos po formální stránce sblíží s poezií Eluardovou (*Píseň mé sestry*, 1937; *Jarní symfonie*, 1938; *Pochod oceánu*, 1940). Básně z období německé okupace soustředil autor ve sbírce *Bděllost* (1954), r. 1959 vyšla český pod názvem *Nespavost*. Léta 1948–1952 po porážce pokrokových sil strávil Ritsos pro své přesvědčení a politickou aktivitu v koncentračních táborech na ostrovech Lemnos, Makronisos a Ajos Efraaios. Ani zde však nemlčel. Vznikla tu sbírka *Kamenný čas* a mezi jinými básněmi i básnický list Joliotu-Curiemu, jehož francouzský překlad z r. 1951 rázem básníka proslavil i za hranicemi. Na popravu člena ÚV KS Řecka Nikose Belojannise (30. 3. 1952) reagoval Ritsos básní *Člověk s karafiátem*. Po relativní stabilizaci politické situace se Ritsos vrací k reflexivní lyrice, k poezii, která ukazuje na společenské problémy, ale zajímá se i o niterný život individua. V tomto období vzniká jedno z nejlepších Ritsosových děl *Sonáta měsíčního svitu* (1956). Básnickým komentářem k vlastnímu životu a tvorbě je cyklus *Svědečtví* (1963 a 1966). Na přelomu padesátých a šedesátých let navštěvuje Ritsos socialistické země. Pobyt v Rumunsku, které bylo centrem kulturně politické aktivity řeckých politických emigrantů, jej inspiroval k sbírce *Architektonika stromů* (1958) a pobyt v Československu k cyklu *Chromatické*

Nikos Engonopoulos

se narodil 21. října 1910 v Aténách, dětská léta prožil v Konstantinopoli. Byl poslán na studium medicíny do Paříže, zde se však seznámil s francouzskými surrealisty (Tr. Tzara, P. Eluard, A. Breton) a rozhodl se pro uměleckou činnost. Po návratu do Atén vystudoval Akademii výtvarných umění. Patří k předním představitelům řeckého surrealismu a spolu se Seferisem, Ritsosem, Elytisem a dalšími k tzv. generaci třicátých let. Do literatury vstoupil r. 1938 sbírkou *Nemluve s řidičem*. Verše této sbírky i další knížky básní *Piana ticha* (1939) jsou pod vlivem francouzského surrealismu založeny na metodě podvědomých volných asociací. Mezi autorova nejlepší díla patří angažovaná báseň *Bolívar* (1944), která vychází z těžkých zkušeností let okupace a v postavě jihoamerického revolucionáře oslavuje i všechny hrdiny řeckých osvobozovacích bojů různých dob. Krajinám surrealistickým postupům se autor vyhnul i v dalších sbírkách *Návrat ptáků* (1946), *Eleusis* (1948), *Atlantik* (1954), *Květnatým řeckým slovem* (1957), *Tri básně a jeden obraz* (1975), *V údolí s růžovými keři* (1979). Souborné dílo vyšlo v r. 1977. Básnická činnost autorova má úzký vztah k jeho činnosti výtvarné. Engonopoulos je předním řeckým surrealistickým malířem, jeho dílo je zastoupeno v řadě řeckých muzeí a galerií. Povoláním byl profesor na fakultě architektury aténské techniky. Jeho literární dílo bylo vyznamenáno státní cenou v l. 1957 a 1978.

detaily (česky Proměny nože, 1963) a k básním *Ostrava* (1962) a *Braislava je láska* (1963). V druhé polovině šedesátých let hledá Ritsos výrazové možnosti v symbolech čerpaných z tradice antické mytologie (*Filoktétés*, *Orestés*, *Helena*, *Návrat Ifigenie*). V r. 1966 vydává poemu *Řekové*, alegorickou oslavu všech osvobozovacích bojů řeckého národa od doby římské nadvlády po partyzánský odboj proti Němcům. Léta vojenské diktatury 1967–1974 znamenají pro Ritsosa období nové internace na ostrovech Jaros, Leros, Samos a později v odlehle horské oblasti Peloponésu. Nemožnost volného projevu myšlenek vede k hluboké zašifrovanosti veršů těchto let (*Skály*, *Opakování*, *Mříže*, 1972; *Chodba a schodiště*, 1973). Prvním signálem probouzející se kulturní fronty jsou sborníky autorů stojících proti vojenskému režimu – Osmnáct textů (1970) a Nové texty I a II (1971, 1972), na nichž se podílí i Ritsos dramatickou básní *Zničení ostrova Mélos*. R. 1973 vychází *Osmnáct malých písní hořké vlasti*, složených v lidových dvojverších. Na kyperské události, jež vedly v r. 1974 k pádu vojenské diktatury v Řecku, reagoval Ritsos básní *Hymnus a nářek nad Kyprem*. Toto období se stává obdobím neobyčejně plodné činnosti básníka, který do r. 1980 vydal celkem sedmdesát sedm básnických sbírek a lyrických dramát.

Ritsosovo dílo bylo vyznamenáno státní cenou za literaturu (1956), čestným doktorátem soluňské univerzity (1975), Leninovou cenou (1977), Mezinárodní cenou Světové rady míru (1979) a řadou jiných cen (v r. 1984 mu byl udělen čestný doktorát univerzity K. Marxe v Lipsku).

Odysseas Elytis

vlastním jménem Alepudelis se narodil 2. listopadu 1911 v Irakliu na Krétě a od r. 1914 žije většinou v Aténách. Po nějaký čas byl programovým ředitelem Řecké televize a rozhlasu a zastával různé administrativní funkce u divadla a baletu. Elytis začal uveřejňovat své básně r. 1935 v literární revuei Nea Grammata (Nová literatura), kolem níž se soustředila tzv. generace třicátých let, okouzlená francouzským surrealismem. Elytis sám přiznává, že jeho tvorbu trvale poznamenaly verše Paula Eluarda, které překládal.

První sbírky *Orientalce* (1940), *Slunce První* (překládáno i jako *Vladař Slunce*) a *Variace na sluneční paprsek* (1943) patří k tzv. egejské poezii, vyznačující se optimistickým a vitálním viděním řecké krajiny plné barev a slunce. Ale už ve sbírce *Vodní hodiny neznáma* se objevují skeptické tóny a ohlasy „zraněné radosti“. Touto knížkou se uzavírá básnickovo první tvůrčí období. Bezprostřední válečná zkušenost na albánských hranicích, na nichž v r. 1940 přepadli Řecko itaští fašisté, poznamenala Elytisovu tvorbu myšlenkově hlubším pohledem na svět. Básnickým výrazem této zkušenosti je lyrickoepická básně *Hrdinský zálozpěv o podporučíkovi padlém na albánské frontě* (1945). Básně navazuje formou i motivy na pradávne tradice řeckých folklórních zálozpěvů i na tzv. charondika, písně o boji člověka se Smrtí. Hrdinská smrt mladého vojáka v boji s nepřitelem tu nabývá očístního smyslu vítězství života nad smrtí. Trpké válečné zkušenosti zanechaly stopy i na sbírce *Dobro na vlčí stezce*, v níž básník dává výraz myšlence, že zlo je třeba nelitostně porážet jeho vlastní zbraní. Po dlouholetém odmítní uveřejni Elytis v r. 1960 sbírku *Šest a jedna výčitka svědomí namísto nebe* a básně *Je důstojné*, která je vrcholem Elytisovy tvorby. Skladba je originálním pokusem transpozice spirituálního světa řecké liturgie

do laické, lidské a národní dimenze. Básně ve třech oddílech (*Geneze*, *Pašije*, *Gloria*) oslavuje hrdinství řeckého národa a v obecné rovině i lidský život vůbec. Centrální část skladby tvoří dvanáct písní a osmnáct „žalmů“, spojených šesti prozaickými pasážemi, obsahujícími reminiscence na autorovy válečné prožitky. Po dobu vojenské diktatury v Řecku se básník odmítl a uveřejnil řadu básní a sbírek až po jejím pádu: *Smrt a vzkříšení Konstantina Palaiologa* (1971), *Strom světila a čírná-tá krása* (1971), *Slunce plné slunce* (1972), *Monogram* (1973). Ve sbírce *Maria Nefeli* (1979) citlivým slovem reaguje na aktuální dění doby.

Elytisovo dílo bylo v r. 1959 vyznamenáno řeckou státní cenou, v r. 1975 čestným doktorátem Aristotelovy univerzity v Soluni, v r. 1980 čestným doktorátem londýnské univerzity a v r. 1979 Nobelovou cenou za literaturu.

Aris Alexandru

se narodil r. 1922 v Leningradu. Do Řecka přišel s rodiči ještě v dětském věku. Jako většina pokrokových příslušníků své generace byl po občanské válce v l. 1948–1951 internován (na ostrově Makronisos) a v l. 1953–1958 vězněn pro své levicové politické přesvědčení. Tyto trpké zkušenosti i projevy nedůvěry ze strany některých jeho přátel jej zahnal do osamělosti a přiměly k odchodu z Řecka do Paříže, kde v r. 1978 zemřel. Alexandru je autorem básnických sbírek *Ještě toto jaro* (1946), *Příměst* (1959), *Protězy* a románu Schránka, který vyšel posmrtně. V r. 1972 soustředil své dílo do souboru *Básně let 1941–1972*. Překládal rovněž z ruštiny (zvl. Dostojevského) a z angličtiny.

Manolis Anagnostakis

se narodil r. 1925 na Krétě, odkud odešel na studia do Soluně. Od r. 1940 byl aktivním účastníkem národního odboje, po porážce pokrokových sil v občanské válce v r. 1948 byl zatčen, nejprve odsouzen vojenským soudem k smrti, pak vězněn po tři roky. V l. 1954–1961 studoval na lékařské fakultě Aristotelovy univerzity v Soluni, povoláním je rentgenolog, věnuje se však také literární a literárně kritické činnosti. Od r. 1979 žije v Aténách. Publikoval v řadě literárních revui a sám byl vydavatelem časopisu Kritiki. Jeho básnické dílo (*Epochy* 1–3, 1945–1951; *Pokračování* 1–3, 1954, 1956, 1962) je psáno volným veršem blížícím se rytmické próze a je výrazem rozervanosti a skepse generace, která prošla německou okupací, odbojem a hned v zápleti občanskou válkou. Odtud plyne i pesimismus některých veršů a pocit vnitřní osamělosti. Souborné dílo vyšlo v r. 1971, literární kritiky jsou shromážděny v souborech Pro a proti (1965) a Mez (1978).